

Amerika'nın Sosyoloji "Şerifi" Bay Mardin'in Ardından*

Şerif Mardin'in ölümü

Sosyolog Şerif Mardin'in ölümünden sonra, ağıtlar yakılıyor.

"Hocaların hocası" ne büyük işler yapmış, ne büyük ve de özgün teoriler geliştirmiş meğerse!

Saçıcıları anlarım, dincileri anlarım, sonuçta Mardin, onların "sosyolojik konumu"nu savunuyordu. Ama ya solculara, laiklere, Atatürkçülere ne oluyor? Mardin'e methiye düzmek de nereden çıktı?

Hem sahi, kaç kişi Mardin'in teorilerini gerçekten okudu acaba?

İlk önce gazetelerde yazan yazarlara bakarsanız, Mardin "merkez-çevre" analizini ilk geliştirenmiş! Hatta Wallerstein'dan bile önce yapmış. Bu analizi ile de 1960'larda dünya literatürüne girmiş!

Şimdi bu satırları okuyanlar, onun gerçekten de böyle özgün bir teorinin sahibi olduğunu düşünerek saygı duyabilir. Ama böyle bir durum yok elbette!

Mardin'in kavram kargaşası

İsterseniz, iki kavram/kuram arasında bir ayrımı anlatarak başlayalım.

İlk kuram; "merkez/merkezkaç" kuvvetler mücadelesi.

Bu analiz, tek bir ülke düzleminde, devlet içinde çeşitli sınıflar, katman ya da güç odaklarının "iktidar" mücadelesini anlatır. Bir grup iktidarı ele geçirir ve o artık "merkez"dir, diğer bir grup ise iktidardan dışlanmış, alternatif rakip güç odağıdır. Ona da "merkezkaç" denir.

Her devleti bu analiz ile değerlendirebilirsiniz. Nitekim tarihçiler de bunu 100 yıldır yaparlar.

İkinci kuram ise; "merkez/çevre" kuramıdır. Bu analiz ise uluslararası güç ilişkilerini inceler. Yani ulusal değil, uluslararası mücadeleyi.

Bu analize göre, bir "merkez" vardır, buna "metropol" de denir. İşte bu kapitalist "merkez", kendine bağlı bir "çevre" ekonomiler yaratır. "Çevre", ekonomik sömürge ya da uydudur. "Merkez"e bağlı olarak şekillenir ve daha doğrusu "şekilsizleşir". "Merkez" kapitalistleşir, gelişir, zenginleşirken "çevre" kapitalistleşemez, kalkınamaz, zenginleşemez. Buna bazen "çarpık kapitalizm" de denilir.

Demek ki iki farklı kuramla karşı karşıyayız. Ve çok yanlış bir şekilde, bu ikisini birbirine karşıtıyoruz!

Ama Prof. Mardin, hata yapmıyordu, o çok bilinçli olarak bir "kavram karmaşası" yaratıyordu.

Merkez-çevre analizinin kuramcısı Mardin değil Şevket Süreyya!

Hemen şunu söyleyelim, "merkez-çevre" analizinin teorisyenleri de Türk'tür. 1960'larda olgunlaşacak teorinin ilk halini Kadro dergisinde Şevket Süreyya yapmıştır. Yine 1920'lerde Türkistan'da bir Milli Komünist olan Galiyev de, aynı analizi yaparak, "Marksizm"e karşı çıkmıştır. Peki sizler hiç Kemalist Şevket Süreyya'nın ya da Milli Komünist Galiyev'in gazetelerde, TV'lerde övüldüğünü, hadi ondan vazgeçtim bahsedildiğini duydunuz mu?

Duyamazsınız çünkü onlar solcuydu. Eğer Kemalist ya da solcu iseniz; kapılar size kapanır.

Mardin sosyoloji bilimini altüst etti

Peki Mardin ne yaptı dersenez?

Mardin, "merkez-çevre" analizini aldı, tüm uluslararası bağlamından koparttı, sömürü sistemi ile bağına koparttı, emperyalizmin varlığını gizledi, iktisadi ilişkileri yok saydı ve tuttu "merkez-çevre" analizi ile "merkez-merkezkaç" analizini harmanladı!

Sonuçta emperyalizmi, kapitalizmi gizleyerek, sahte bir "kültür savaşı kurguladı." Bu, sosyolojide kabul edilecek bir şey değildi ama sosyolojiyi Kemalizm'i eleştirmek için yaparsanız, ABD üniversiteleri size kapılarını açardı. Böyle de oldu. Mardin bu tezlerini Amerikan üniversitelerinde geliştirdi.

Ama Mardin'in ikinci bir bilim dışı tutumu daha vardı. O sadece ulusal alanla uluslararası alanı yok etmekle kalmadı, "tarihselliği" de ortadan kaldırdı. Mesela Fransa'da, Almanya'da; kapitalistler, işçi sınıfı, kentliler "bugün"ü ve "modern"i temsil eder.

Tarikatlar, aristokrasi, feodalite ise "dün"ü. Hiçbir Alman veya Fransız sosyolog "dün"ü temsil eden gruplara "modernleştirici" demez. Çünkü bu tarihin "ilerleme" bakış açısına terstir. Ama incelediğiniz ülke Türkiye ise bunu yapabilir ve "tarikatları", "şeyhleri", "ağaları" modern olarak adlandırabilirsiniz!

İşte Mardin, hem "mekân"ı hem de "zaman"ı, kendi kafasına göre yeniden kurgulayarak, ortaya bir ucube çıkarttı.

Fakat bu analizde bile o "özgün" değildi!

İdris Küçükömer ve Kemal Tahir'den Mardin'e

Amerika'nın Sosyoloji "Şerifi" Bay Mardin'in Ardından*

Bu tezlerin ilk sahibi, dönemin sosyalist Yön dergisinde yazan İdris Küçükömer'di. Sonra Kemal Tahir bu tezleri romanlarında işledi. Mardin ise, ancak bunların açtığı yoldan ilerledi.

Fakat, tezin ilk sahipleri Sol'cuydu, Mardin ise Sağ'cı. Ama Mardin'in tezleri asıl sahibini AKP'de bulacaktı. Davutoğlu'nun bu kadar sahip çıkması sebepsiz değil.

Belki Küçükömer'de bir "yara"yı göstermeye yarayan, Sol'un ve Atatürkçü kesimlerin "halk'tan kopukluğu"nu tespit eden teori, en sonunda Tayyip Erdoğan'ın "devrimciliğine" ulaştı!

Çok net olalım: Mardin sosyolojisinin somut pratiğidir Tayyip Erdoğan!

Erdoğan ne kadar halkı temsil ediyorsa, ezilenleri temsil ediyorsa, "antiemperyalizm"i temsil ediyorsa, Mardin'e övgü düzen "entellerimiz" boşa kürek çekmesin derim; Yiğit Bulut, Saray'da bu savaşı zaten veriyor!

Sosyolog değil politikacı

Gelelim pratiğe.

Mardin ne diyordu?

Mardin, Türkiye'de Avrupa tipi bir sınıflaşma olmadığını, dolayısıyla kentleşmenin de olmadığını, dolayısıyla "sivil toplum"u "kent"in değil, "mahalle"nin temsil ettiğini söylüyordu. Aslında "mahalle"den kasıt, "kır"dı, "kasaba"ydı. Siz, köy'den, kasaba'dan, mahalle'den bahsettiğinizde, iktisadi olarak ne dersiniz?

"Köylüler" mi sivil toplumdur yoksa "toprak ağaları" mı?

"Esnaf" mı sivil toplumdur; "tefeci" mi, "stokçu" mu, "aracı" mı?

Ya da "mümin"ler mi, "şeyhler" mi, "ağalar" mı?

Dikkat ederseniz, sosyologlar; toplumbilim yaparlar. Ve o toplumun hangi sınıflarını ya da gruplarını kastediyorlarsa bunları açıkça zikrederler. Ama Mardin, bunu yapmaz, genel bir "çevre" ya da "merkez" kavramı ile bu kesimleri gizlemeye çalışır.

Aslında Mardin'in yaptığı sosyoloji de değildir, doğrudan politikadır!

Çünkü Mardin, önce politikacıdır!

Tarafsız değil militan Kemalizm karşıtı

Evet o gençliğinde sıkı bir Menderesçidir. Ama sonra DP içinde Menderes'e karşı gelişen "kasabalı" muhalefete katılır. Hürriyet

Partisi'nin kuruluşuna katılır.

Yani bizim sosyoloğumuz daha 20'li yaşlarda sıkı bir sağcı militandır. Öyle ki Menderes'i bile "sol"culaşmayla suçlayan, "daha kasabalı", sınıf ve grupların temsilcisidir.

Karşımızda henüz 20'li yaşlarda sıkı bir CHP muhalifi olduğunu bilirsek, sosyolojik tezlerin, neden tarafsız olamayacağını da çok iyi anlayabiliriz.

Mardin'in Kemalizm tezi ve Kemalizm gerçeği

Şimdi tekrar sivil toplum'a dönelim.

Dediklerine göre Kemalist Devlet, elittir ve halktan kopuktur. (Siz bunu dinsiz-imansız diye okuyun!)

Tepeden inmedir. Toplumu modernleştirirken de halkla karşı karşıya gelmektedir. Oysa halk, yani "çevre" dinine bağlıdır. Emekçidir ve Kemalist "merkez"e de tepkilidir.

Aslında bu denilende bir haklılık payı vardır. Ama biz iktisadi olarak açıklayalım.

Kemalist iktidar, "sanayileşme"den yanadır, bu ise kentleşme demektir. Sanayileşme demek, ülkede fabrikaların kurulması ve işçi sınıfının ortaya çıkması demektir. Aynı zamanda kadının iş hayatına katılımıdır. Eğitimin, okullaşmanın artışıdır. Zorunlu olarak laikleşmedir.

Peki Kemalist iktidar, bu sanayileşmeyi yaparken bunu nasıl finanse etmiştir? Köylüleri, kırsalı sömürerek mi?

Hayır. Tam tersine Cumhuriyet idaresi, aşar'ı kaldırarak köylüye en büyük desteği vermiştir. Kemalist iktidar, "çevre" ya da "kırsal"ı sömürerek, "kent" lehine bir kaynak yaratmamıştır.

Oysa İngiltere'de ve Avrupa'da kırsal'ın yıkımı ve sömürüsü pahasına bir kentleşme ve sanayileşme yaşanmıştır. Kemalistlerse böyle bir radikalizme sapmamış, tersine "köylü"yü koruyan önlemler almışlardır.

O halde çatışma nerededir?

Elit ve bürokrat eleştirilerinin sebebi

Çatışma Kemalizm ile köylü, sanayi ile kırsal arasında değildir. Çatışma, kırsal'ı, kasaba'yı, mahalle'yi kontrol eden sömürücü sınıf ve elitlerle Kemalistler arasındadır.

Yani tarikat şeyhi, toprak ağası, tefeci, bezirgan güçler, ki bunlar "tutucu" güçlerdir; köylüyü, esnafı, halkı sömürerek elde ettikleri "iktidar"ı kaybedeceklerini anlamışlardır.

Amerika'nın Sosyoloji "Şerifi" Bay Mardin'in Ardından*

Sanayileşmenin artması, okullaşmanın artması, fabrikaların Anadolu'da kurulması, Anadolu'da açılan liseler ile, kırsal sömürü zinciri tehlikededir.

Bakın, bunların Kemalist elit dedikleri kimdir?

Köy öğretmeni.

Doktor.

Mühendis.

Veteriner.

Ziraat Mühendisi!

Yani kır'a hayat getiren herkes bunlara göre elittir!

Ama bunu "bürokrasi" eleştirisi ile gizlerler.

Peki bürokrat'tan kasıtları nedir? Kimdir?

Mesela Toprak Ofisi'nin kasabadaki temsilcisi!

Ya da Zirat Bankası'nın müdürü!

Peki neden?

Çünkü bunlar kırsal ürünü "aracı" ve "stokçu"ya bırakmaz, fiyatı belirler, köylüye "ucuz kredi" açar. Sonuçta, kırsal'ı rahatlatır ama kırsal sömürücüleri aracıyı, tefeciye ve ağayı ürkütür!

Mardin'in "merkez-çevre" kavgası budur. Ve onun sivil toplumu ve ilericileri de toprak ağası, aracı, tefeci ve tarikat şeyhidir. Ama o bunları zikretmez, "din" der, "kültür" der, "gelenek" der, "mahalle" der!

Gerçi bir süre sonra, Mardin, Said-i Nursi incelemesi ile "sivil toplum"dan kastının ne olduğunu da açığa vuracaktır. Ama bu görüşlere geçmeden önce, Kemalist ya da "elit iktidar" teorisini sorgulayalım.

Solcular değil sağcılar merkezde

Mardin'e göre Türk toplumunda sınıflar olmadığı için sivil toplumu ancak tarikatlar temsil eder. Resmi toplum ise "elit devlet"tir. Bu elit devlet, "ideolojisiz" bir "elit"tir. Osmanlı'da da aynı "elit" iktidar vardır, Türkiye'de de! Yani imparatorluğun yıkılması ile de aslında sadece "elit" in hüviyeti değişmiştir.

Ama bu bakış açısı, temelde sakattır. Sonuçta, her iktidar bir tür elittir. Daha doğrusu, her iktidar, temsil ettiği sınıfların "elit"leri ile hüküm sürer. Ama sınıflar değişir, iktidarlar ve ideolojiler

değişir.

Osmanlı iktidarı, II. Mahmut'tan itibaren "modernleşmeci"dir. Ama bu modernleşme, çağa ayak uydurma anlamında bir zorunlu istikamettir.

Son 200 yıldır, her padişah bir şekilde modern olmak zorundaydı. Ama bu zorunluluğu olmayan Kanuni ve Selim iktidarlara bile, elit iktidarlardı. Keza II. Abdülhamit İslamcı ideolojiyi benimsese bile modernleşmeciydi ve II. Mahmut döneminde de Abdülhamit döneminde de Mardin'in sivil toplum dediği tarikatlar iktidar elitiydi. Yani Mardin'in tezleri Osmanlı dönemi için gerçeği yansıtmaz.

Ama Cumhuriyet dönemi için de yanlıştır. Hadi diyelim ki Kemalist tek parti döneminde "laik elitler" egemendi. Ama bu toplam 25 yıllık bir evredir. Ya sonrası?

10 yıllık Menderes dönemi, Adalet Partisi dönemi, Özal'dan Tayyip'e uzun bir 30 yıl.

1950'den 2017'ye, tam 67 yıldır Türkiye'de sağ bir iktidar var. Yani "merkez" sağ'ın elinde. Laikler ise "mahalle"de ve "çevre"de.

Ve üstelik Mardin'in "sivil toplum" dediği tarikatlar da hep "devlet" in içinde yuvalanmış vaziyette.

Yani Mardin, sadece kavramları allak bullak etmekle kalmıyor; somut, gördüğümüz, yaşadığımız gerçekleri de çarpıtıyor.

Tarikatlar değil laikler "çevre"de

Oysa, Mardin'in kavramları ile bakacak olursak, Türkiye'de laikler, ilericiler hep "çevre"de olmuştur. Hatta buna "burjuvazi"yi bile ekleyebiliriz.

Osmanlı'dan günümüze, iktidar, "merkez" hep sağ-tutucu-tarikatçı güçlerin elindedir.

İşçiler, memurlar, burjuvazi ise, sivil olarak "merkez"e karşı mücadele eder. Toplumu laikleştiren, "merkez" değil, toplumun kendisidir.

Bunu daha detaylandırarak olursak; okulda, fabrikada, mahallede "laik-ilerici" güçler, devlet destekli tutucu güçlere karşı demokrasi, özgürlük, laiklik mücadelesi verir.

Bu mücadelenin sınıfsal boyutu da vardır.

Mardin'in "oluşmadı" dediği işçi sınıfı, Mardin o tezleri üniversitede yazarken, Türkiye'yi sarsan, dönüştüren, modernleştiren, laikleştiren tarihi mücadelesini veriyordu. Mardin kampüsten sokağa çıkabilir, mahalleye varabilirse "işçi

Amerika'nın Sosyoloji "Şerifi" Bay Mardin'in Ardından*

sınıfını" görebilirdi! Kaldı ki Mardin'in "kırsalı" da, 1970'lerde Ecevit'le ayağa kalkmıştı! Bunu da görmedi tabii Mardin.

60'lı yılların gençlik hareketini görmesini tabii ki hiç beklemeyin bile!

Peki, 70 yıldır iktidar olamayan CHP'liler, Kemalistler, solcular; nasıl oluyor da Mardin'in bu tezlerini alkışlıyor? Asıl sormamız gereken soru bu değil mi!

Mardin'in Nurcu, Fethullahçı tezleri

Şimdi tarikatlar meselesine gelebiliriz.

Bir defa "tarikat" olgusu, "dini" bir olgu olmaktan fazlasıdır. Çünkü her tarikat tam bir alternatif iktidar partisidir, hem de iktisadi bir üretim çarkıdır. Ama Mardin, tarikatı tüm bunlardan soyut kültürel bir sistem olarak ele alır.

Bu tezleri, yıllarca rağbet gördü. Ona göre en önce Nurcular sivil toplumcuymdu. Tabii Nurcuların Fethullahçı kolu da tam Mardin'in gözbebeğiymi.

Ama, FETÖ savaşı döneminde hiç kimse dönüp de "ya Hoca, sen bize yıllardır bunlar sivil toplumcu diye ders verdin ama bak adamlar devleti ele geçirmiş" demedi!

Çok daha vahimi: Mardin'i savunanlar, Fethullahçılığı iktidara taşıyanlardır! Çünkü Şerif Mardin sosyolojisi Fethullahçı bir programdır.

Kimse de çıkıp, "Hoca senin tezler bizi uyutmuş" demedi! Üstelik hâlâ o tezleri savunuyorlar. Çünkü tezlerin temeli Kemalizm ve Cumhuriyet düşmanlığıdır.

Sosyolojik fantazi: Tarikatların sivilliliği

Önce şu tarikatların sivilliliği fantazisini bir yana bırakalım. Sadece İslam'da değil, Hıristiyanlık'ta da tarikatlar, hem siyasi partidir hem de ekonomik örgüt.

Her tarikatçı da hem politikacıdır hem de tüccar. Yani hem ekonomik ranta hükmeder hem de siyasi ranta dönüştürür onu.

Aslında insanlarımızın Mardin'in tezlerine inanması başlı başına akıl almaz bir olay.

Sonuçta, tarikatlar mahallemizde, tarikatlar çevremizde. Ve biz bunları tanıyoruz. Hepsini ticaretle ve siyasetle uğraşılıyor. Yani mahalleye girince Mardin'in tezleri zaten çöküyor.

Tabii bir de Mardin'in tezleri için seçtiği iki tarikatın ayrı anlamı

var: Nakşiler ve Nurcular.

Bunlar, Türk tarikatı değil, ikisi de Kürt tarikatı!

Arkalarındaki İngiliz, Amerikan desteği biliniyor.

Ve bu iki tarikatın bu kimliklerini bir yana bırakalım, yani Kürtçü ve emperyalist işbirlikçisi olmaları bir yana, bu iki tarikat da koyu hiyerarşik yapıları ile, hem antidemokratik, hem siyasi tarikatlar. İki tarikat da yıllardır devlet içinde örgütleniyor.

Mardin'in sivillileri neden hep Sünni?

Ve bir ilginç nokta daha. Türkiye'de başka tarikatlar da var, Sünni olmayan tarikatlar.

Bektaşiler, Aleviler var.

Bunlar neden "sivil toplum" olarak incelenmez sizce?

Ya da Mevleviler gibi gerçekten kültürel alanda kalanlar, Rifailer gibi kendilerini tarikat olarak feshedip tümüyle "kültüre" dönen tarikatlar.

Eğer derdimiz, tarikatlardan sivil toplum çıkartmaksa, neden bunlardan, laik ve cumhuriyetçi olan tarikatlardan çıkarmaya çalışılmaz?

Yani Mardin, tarikat seçiminde bile son derece taraflı davranmıştır.

Ama bu tercihlerinde tutarlıdır. Sonuçta onun görevi, emperyalist merkeze karşı olan Kemalist Türkiye'yi hedef almak, bu Türkiye'nin merkez metropolden kopuşuna engel olmak, sanayileşmeye çalışan Kemalistlere karşı, emperyalist ekonomik modele dayanan tarikatları, toprak ağalarını, kırsal iktisadi savunmaktır.

Yani onun derdi, "emperyalist merkez"i ve onun işbirlikçisi olan "tarikatları" savunmaktır.

Mardin'in mağdurları hep sömürücü

Kaldı ki iktisadi bir değerlendirme de yapmak gerek. "Merkez-merkezkaç" analizinde de, "merkez-çevre" analizinde de kaynağına bakılır.

Yani kim kimi sömürüyor?

Kim kime kaynak aktarıyor?

Cumhuriyet tarihi boyunca, kentler kırsala, sanayi tarıma, şehirler köylere ve kasabalara, işçiler-memurlar-burjuvazi, kırsal

Amerika'nın Sosyoloji "Şerifi" Bay Mardin'in Ardından*

yığınlara kaynak aktarıyor.

Son istatistiklere bakalım, Türk ekonomisinde, üretiminin de, verginin de çoğunu "şehirler" sağlıyor. Yani burjuvazi, işçi, memur, hizmet sektörü.

Kısacası Mardin'in "elitleri" hem çalışıyor, hem üretiyor, hem de vergi veriyor. Sonra o vergiler, üretmeyen, çalışmayan, vergi vermeyen "mahalle"ye aktarılıyor.

Yani "mahalle" ve "çevre", "elitler" ve "merkez"i sömürüyor!

Peki sonuç?

Vergi verenler laiklere, vermeyenler dincilere, sağcılara oy veriyor.

Çünkü gerçek "merkez-çevre" sosyolojisi böyle işliyor. Yani ülkenin kaynakları, hem "emperyalizm"e hem de "mahalle"ye aktarılıyor.

Bence artık Mardin de diğerleri de sussun!

Hem sömürüyorsunuz, hem de hep mağdursunuz!

Hem iktidardasınız hem de toptan dikta kurmak istiyorsunuz!

Hem sivil her şeyi yok ediyor, demokrasiyi ortadan kaldırılıyorsunuz hem de demokrat geçiniyorsunuz.

Aslında Tayyip Erdoğan ne diyorsa onu diyorsunuz ve bir de sosyolog geçiniyorsunuz!

Laiklere tuzak: Mahalle Baskısı

Gelelim Mardin'in son "icadına", "mahalle baskısı" kavramına!

Aslında bu Mardin'in en tuzak çıkışlarından biriydi. Ve laikler hemen bu tuzağa düştü.

Dediğine göre, topluma İslami baskı devletten değil, mahalleden geliyordu.

Yani AKP çok ilerici ve moderndi ama toplumda bir "tutuculuk" vardı ve bu da laikler üzerinde bir "dini" baskı oluşturuyordu.

Aslında burada "mahalle" cami ile temsil edilir. Cami etrafında bir cemaat ve "mahalle" oluşur. Sonra o "mahalle" de "halka" baskı yapar. Ve tüm bunlar "iktidardan" bağımsızdır.

Buna kimileri sosyolojik deha diyor, bense "bizi aptal yerine

koymak" diyorum.

Sadece şu soruları soruyorum:

-Okul müfredatından Atatürk'ü, laikliği, Cumhuriyet'i çıkartan mahalle mi iktidar mı?

-Cihadı ve şeriatı okula sokan, mahalle mi iktidar mı?

-Tüm bakanlıklara imam hatiplileri alan, laikleri eleyen mahalle mi iktidar mı?

-İhaleleri tarikatlara pay eden, mahalle mi iktidar mı?

-Ortadoğu'da şeriatçı, cihatçı örgütleri silahlandıran mahalle mi iktidar mı?

-Türbanı dayatan mahalle mi iktidar mı?

-İçki yasağı koyan mahalle mi iktidar mı?

Soruları çoğaltmak mümkün ve kolay.

Ve yaşadık ve gördük; Türkiye'yi gericileştiren, toplumu dincileştiren iktidardır.

Bu tepeden inmece tarzla yapılır.

Yukarıdan aşağıya iktidar tarafından dayatılıyor.

Yani Türkiye "devlet" eliyle "cemaatleştiriliyor"!

En Jakoben uygulamaları mumla aratırcasına üstelik.

Yani yaşadığımız gerçek Mardin'in kitaplarında anlatılardan çok farklı.

"Laik mahalle" "şeriatçı merkez"e karşı

Ve eğer onun kavramlarını kullanacak olursak, "laik mahalle" "şeriatçı merkez"e karşı bir sivil toplum mücadelesi, demokrasi kavgası veriyor!

Gerçekten de, devlet eliyle beslenen belli bölgelere karşı son 10 yılın yükselen şehirlerine ve ilçelerine bakalım.

İki örnek olarak, İzmir'i alın, Kadıköy'ü alın.

Bunlar hem çalışan, hem üreten, hem vergi veren, hem okuyan hem de ilçesini ve şehrini öne çıkaran, adeta kendi sivil alanını, yaşam alanını kuran, öncü insanların bölgesi.

Buralarda tarikatlar zayıf. Buralarda bireyler güçlü. Buralarda hem işçi sınıfı, hem burjuva, hem memurlar güçlü. Buralarda

Amerika'nın Sosyoloji "Şerifi" Bay Mardin'in Ardından*

devlet değil sivil toplum, "kent bilinci" önde.

Son 15 yıllık şeriatçı iktidar döneminde, iki olgu ön plana çıktı. Devlet eliyle dayatılan dincileşme, sivil toplum tarafından savunulan laiklik.

Yani Mardin'in tezlerinin tümünün tam tersini yaşıyoruz.

Oysa, daha 50'li yıllardan bu yana "adım adım" yaşanan bir gelişme bu. Son 15 yılda ise bu karşıdevrimci evrimin devrime dönüşmesine şahit olduk.

50'li yıllardan bu yana toplumsal mücadeleyi ele alırsak, Türk toplumunun aynı düzlemde geliştiğini görebiliriz. Menderes'ten bu yana tarikatlar gelişiyor. Devlet içinde yuvalandılar. Bunlara uluslararası destek hiç kesilmedi.

Geldiğimiz noktada AKP'nin alabildiği oy, hâlâ Menderes'in alabildiği kadar, %50. Yani tepeden dayatılan "dincileşmeye" rağmen program ilerlemiyor.

Çünkü gerçek sosyoloji işliyor, yani Mardin'in fantazileri değil!

Türkiye'de Kent Devrimi yaşanıyor

Menderes'in oy aldığı bölgelerin büyük bir kısmı, bugün laikliğin güçlü kaleleri. Çünkü Türkiye'de bu kentler kırsal kimliklerinden sıyrılarak, gerçekten kentleştiler. Kentleştikçe de hem laikleştiler hem de Kemalistleştiler.

Menderes'in memleketi Aydın'da son referandumda %70 "hayır" oyu çıktı. Aynı şekilde büyük sanayi şehirlerinde de sol-laik seçmen kitlesi genişliyor. Üstelik tüm varoşlaşmaya rağmen. Belediyelerin AKP'nin elinde olmasına karşın. Çünkü sanayileşmeyle birlikte insanlar üretici (ve tüketici) hale gelerek, ("tarikat-siyaset-ticaret") üçgeninin dışına çıkıyor.

Kendi çalışan, üreten, kazanan, vergi veren, tüketen, yatırım yapan işçi, çiftçi, memur, sanayici ister istemez laikleşiyor. Çünkü bunlar özgülüyor.

Türkiye'nin kentlerinde bir devim yaşanıyor. Sessiz ve derinden.

Gezi'de patlayan, referandumda kırmızı kartını gösteren, bir "iktisadi sınıf" var ortada.

Ve karşısında da "yardımla geçinen", "üretmeyen" "tarikata bağımlı", "eğitimsiz", "kültürsüz" bir tutucu güçler Türkiye'si.

Türkiye'nin tüm devlet kaynakları, çalışanların vergileri, işte bu Türkiye'yi beslemek için kullanılıyor. Çünkü bu kitle ancak beslemekle oy veriyor.

Menderes döneminde bu "buğday alım taban fiyatı" ile yapılıyordu, şimdi ise "yardımla", "avantajlarla", "ihalelerle".

Ama işte görüyorsunuz ki, bir türlü %50'yi aşamıyor. (Tabii çaldıkları oylara karşın)

Bu tabloyu doğru okumak, bu sosyolojiyi kavramak gerekir derim.

"Elit" suçlaması ile, "modern" küçümsemesi ile karşısına dikildiğiniz kentler, bir devrim yapıyor ve yaşıyor.

İşte Türkiye'nin gecikmiş "burjuva demokratik devrimi", tabanda hem de tıpkı Avrupa'da olduğu gibi "kentlerde". Devlet merkezinden bağımsız sivil kent elitleri ve halkı tarafından yapıyor. Ve tıpkı yine Avrupa'da olduğu gibi adım adım...

Türkiye'nin geleceği laiklikte

Bence artık Mardin'in ucube teorilerini bırakıp, bu kent devrimini, demokratik devrimi analiz edecek sosyologlarımızın ortaya çıkması lazım.

Ve Bay Mardin'in teorilerini de, Fethullahçı dönem ile birlikte geride bırakalım.

Türkiye'nin geleceği laikliktedir.

Türkiye'nin geleceği soldadır.

Türkiye'nin geleceği Mustafa Kemal'dedir.

İsteyen Mustafa Kemal'in yanında yer alacak, isteyen Mardin'in, Nursi'nin, Fethullah'ın.

Artık "ara sosyoloji"ye hareket alanı kalmadı bunu bilelim.

Şerif Mardin

Osmanlı'ya neden karşıydı?

Bizim milliyetçi-muhafazakâr insanlarımız, Mardin'in Cumhuriyet karşıtlığını duyunca onun Osmanlıcı olduğunu sanabilir. Ama uyaralım: Mardin, Osmanlı'ya da karşıydı!

Aslında Mardin'in Cumhuriyet'e karşı olmasının nedeni Cumhuriyet'in Osmanlı'yı kurtarması ve onu "çağdaştırarak" devam ettirmesindedir.

Peki neden Osmanlı'ya karşıydı? Çünkü Osmanlı'yı milliyetçi buluyordu, hatta Türkçü!

"Dindarlıkla milliyetçilik nasıl bağdaşabilir?" sorusuna verdiği şu cevap; onun gerçek kimliğini ortaya koyar:

Amerika'nın Sosyoloji "Şerifi" Bay Mardin'in Ardından*

"Bağdaşamaz ama milliyetçilik ve dindarlık birleşmiş durumda bu ülkede. Osmanlı İmparatorluğu'nda da böyleydi bu ve Cumhuriyet'le de devam etti. Türkiye'de tam adam milliyetçi bir adamdır. Tam adam okumuş bir adam değildir. Tam adam olması için onun aynı zamanda milliyetçi de olması gerekiyor. Türkleri koruma, baştan itibaren bize verilen bir öğüttür. Milliyetçilik çok kuvvetli bir damardır. Zaten Türkiye'de en yaygın şey de Türklerin milliyetçi damarını kopartmaktır."

Gazetecinin "Peki İslam milliyetçiliğe cevaz veriyor mu?" sorusuna da şöyle cevap veriyor: "Vermez ama Osmanlılar böyle bir şey icat etmişler."

Demek ki, Mardin'in Osmanlı'da karşı çıktığı şey, tam olarak onun Türklüğüymüş.

İyi de bir adamın milliyetçi olması bir Müslümanı niye rahatsız etsin? Sonuçta adam Müslümansa, seninle aynı noktadadır, buna sevinmen gerekmez mi?

Sen aslında "Müslümanlığı", Türk karşıtlığının için bir kılıf olarak kullanıyorsan, yani takiye yapıyorsan rahatsız olursun bundan! Mardin'in Osmanlı ve Cumhuriyet fobisi onun Müslümanlığı ile ilgili değildir, Kürtçülüğündendir!

Ama işte bir kısım Kürtçü, insanlarımızın dini duygularını kullanarak, onları Türklükten çıkmaya zorlar. Yani niyetleri birilerini Müslüman yapmak değil de Türklükten çıkartmaktır.

Burada Osmanlı'nın son döneminde, Damat Ferit hükümetlerinin Şeyhülislamı Mustafa Sabri Efendi'nin "Türklükten istifa" şiirini hatırlayın:

"Yalnız Müslüman ve insan

Olarak kalmak üzere, Türklükten,

Şeref ve izzetimle istifa

Ediyorum Allah'ın huzurunda!...

***

Tövbe yarabbi tövbe Türklüğüme

Beni Türk milletinden addetme"

(Bu arada, İslam milliyetçiliğe bal gibi izin verir. Bu konudaki saptırmalar için de yine İskender Öksüz'ün son kitabındaki açıklamaları okumanızı öneririm.)

Mardin neden hep anlamaya çalıştı?

Mardin'e soru soruyorsunuz, Nurculukla ilgili; cevap veriyor; "Ben anlamaya çalışıyorum." Fethullahçılarla ilgili soru soruyorsunuz; cevap aynı; "anlamaya çalışıyorum." Ne sorarsınız sorunu hep aynı cevap: "Anlamaya çalışıyorum."

Şimdi kimileri ardından şöyle yazdı; "bilim adamı olarak hiç tepeden bakmazdı, hep anlamaya çalışırdı!"

Sosyal bilimlerde son dönemde, post-modern etkilerle bir akım gelişti: Açıklamak değil anlamak. Böylelikle bilim insanı daha nesnel olacak! Mesela bir hukukçuya soruyorsunuz: "Efendim adam karısını öldürmüş." O size hiç tepeden bakmadan cevap veriyor: "Anlamaya çalışıyorum." İşte Mardin de böyleydi.

Ama bu "anlamaya çalışıyorum" cevabı, mütevazilikten de tarafsızlıktan da kaynaklanmıyordu. Dikkat edin, Kemalizm'i anlamaya çalışmadı, hep eleştirdi. Aynı şekilde Sol'u da hep eleştirdi.

Peki Nurculuğu, Kürtçülüğü neden açık açık savunamadı da hep anlamaya çalıştı?

Çok basit; çünkü korkaktı.

Tıpkı tarikatçılar gibi sinsi ve takiyeciydi.

Bilim ahlâkından nasibini almamıştı.

Ne açıktan savunabildi bir şeyi ne de cepheden karşı çıkabildi. Tasfiye edilmiş, şanı-şöhreti gitmiş bir "toprak ağası" ailenin çocuğu olarak, sınıfını ve konumunu yitirmiş "feodal"ın ezikliğiyle davrandı hep.

"Mini etekli", "türbanlı" karşılaştırmaları neyi amaçlıyor?

"Mahalle baskısı" tartışmasında da gündeme gelmişti. Son aylarda çokça gündemde. "Şortlu kadına otobüste tekme", "Başörtülü kadına minibüste dayak" gibi haberler hemen parlıyor.

Buna karşı, bir bakmışsınız, şortlu bir kadınla türbanlı bir kadın, el ele ortak tepki veriyor; "kıyafetimize karışmayın" diyor.

İnsanın gözleri yaşıyor bu tabloyu görünce!

Oysa, bu Türkiye'nin tablosu değil.

28 Şubat döneminde üniversitelerdeki türban yasağı, şeriatçıların en büyük sömürü malzemesi oldu.

Sonra, üniversite yasağını ülke geneline genişlettiler ve sanki bu ülkede "türbanlı" kadınlar baskı altındaymış algısı yarattılar.

Amerika'nın Sosyoloji "Şerifi" Bay Mardin'in Ardından*

Bunu Cumhuriyet döneminin "türbanlıları" astığı, kadınları zorla açtığı vb. yalanlarla abarttılar.

Bizim saftirik solcular da sanki böyle bir tablo varmış gibi, bu "sosyoloji"yi çalıştılar.

Halbuki bu ülkede, değil 100 yıllık Cumhuriyet'te, 1000 yıllık tarihimizin hiçbir evresinde, "örtünene" baskı, dışlanma vb. olumsuz bir tavır geliştirilmemiştir.

Çok basit bir soru soralım:

Bir kadın türbanı ile evinden çıksın, sokağı geçsin, caddeye gitsin, otobüse binsin...

Bu kadın hiçbir anında ters bir bakışla, garipseyle, kınamayla karşılaşmaz. Bakın sözle demiyorum gözle bile olmaz.

Bir de tersini düşünün, aynı kadın mini etekli olsun.

Evinden çıktığı andan döndüğü ana kadar, sürekli tedirgindir. Her an kötü gözler üzerinde olur. İster kınayan sözler söyleyen de, sulanan, asılan da eksilmez.

Ayrıca, evden çıkmadan önce de bu kadın baskı altındadır. Annesi, babası, "aman kızım" der, kocası istediği kadar açık görüşlü olsun, laf demese bile "hoşnutsuzluğunu" belli eder.

Yani mini etekli kadın hem laiklerin hem de "dinci"lerin ortak baskısı altındadır.

İşte bizlerden şimdi bu ikisini eşitlememizi istiyorlar.

Buradaki "sosyoloji ahlâksızlığı"ni görebiliyor musunuz?

Şerif Mardin'in Kürtçülüğü

Aslında Şerif Mardin'i tartışacak, "Kürt meselesi"ni tartışmalıyız.

Bakın; şu açıklamalar Mardin'in:

"Çok uzun zaman orduyla bir sayılan Bektaşilerin kafasını 1826'da güllelerle uçurdular.

Buna da Vaka-i Hayriye dediler ve Yeniçeriliği kaldırdılar. Orduya Bektaşilik yerine Nakşibendiliği getirdiler.

Başta her şey iyi güzeldi. Yeni bir tarikat, devlete hiç karışmamış falan. Ama bir müddet sonra o tarikatın içindeki Kürtler fazla çoğalıyor. Ve, Osmanlı'nın Türkvare bir refleksi oluyor.

'Bu galiba sadece bir Kürt tarikatı' deyip, Nakşibendileri de dışarı

atıyorlar. Bektaşilik yerine Nakşibendiliği getirdiler.

Ondan sonra Nakşibendiliğin biraz fazla Kürtlerden oluştuğunu gördükleri zaman 'dışarı' dediler. İstanbul'dan attılar Nakşibendileri 1837'de, Nakşibendilik ondan sonra

Anadolu'da yeraltında devam ediyor.

Anlayacağınız, bu ülkede Kürt-Türk meselesi eski bir mesele."

Bu açıklamalar, tarikat meselesinin bir din meselesi olmadığını en güzel itirafı değil mi?

Olay bir "merkez-çevre" meselesi ise, Türk-Kürt meselesi olarak görülmesi gerekmez mi? Yani Mardin, kendisi bunu tespit etmiş.

Ve bu tespit onun "en temel" tezi.

İyi de o zaman bu tezi işleyip, bu ülkede "Kürtler çevredir", "Türkler merkezdir" diyerek, kendi tespitine uygun bir analiz ortaya çıkmadı?

Bunu yapsa, "niyeti" belli olurdu.

O da her Kürtçü gibi, takiye yaptı. Dinin arkasına sığınıp, dini kullanıp, tarikat kamuflajı ile saldırdı Kemalizm'e.

Ve görüyorsunuz sadece Cumhuriyet'e değil, Osmanlı'ya da karşı.

Çünkü Osmanlı'yı da Türk olarak görüyor.

Şu sözler de onun:

"Beni Galatasaray'a gönderme bir millileştirme operasyonuydu."

Daha ne diyelim. Mardin, meseleye "milli" olarak baktığını kendisi söylüyor.

Ve görüyoruz ki, Mardin'i "millileştirme" operasyonu başarısız olmuş. O hep Kürtçü kalmış!

Bu arada, Galatasaray'ı bırakıp Amerika'ya gönderilmesine ise hiç laf etmez.

Millileştirilememiş ama Amerikanlaştırılmıştır çünkü!

Mardin, "çevre"nin değil, "merkez"nin temsilcisiydi!

Şerif Mardin'in ölümü üzerine yazılanları okuyunca, aslında onun ardından yazı yazarların "cehaleti" ortaya çıktı. Bu da çok doğaldı, çünkü Mardin "cahillere" hitap eden, "kolay formülasyon" sosyoloğu idi. Kolay formüller, basit sloganlar,

Amerika'nın Sosyoloji "Şerifi" Bay Mardin'in Ardından*

kitleler tarafından -özellikle de eğitimsiz kitleler tarafından- çabuk sahiplenilir. Ama eğitim düzeyi düşük olduğu için, slogandan ötesini kavrayamaz, teorik düşüneyemezler.

(Bu konuda Prof. İskender Öksüz'ün "Alt Akıl: Aptallar ve Diktatörler" adlı son kitabını hararetle öneririm. Cahil kitlelerin nasıl somutun peşine takılıp, soyut düşünemediğini ve bunun sonuçlarını çok iyi açıklıyor.)

Gelelim şu Şerif Mardin'in geliştirdiği iddia edilen "çevre-merkez" teorisine. Ana yazımızda, Mardin'in bu teoriyi geliştirmek bir yana, iki farklı teoriyi nasıl birbirine karıştırdığını anlattık.

Ama "çevre-merkez" teorisi gerçekten de çok önemli bir teori. Ve bu teorisinin, iki kurucusu var.

İlki Galiyev. Kızıl Ordu'nun kurucusu, Sovyetler Birliği'nin kuruluşunda Merkez Komite üyesi, Stalin'in yardımcısıdır.

Galiyev, Marksist sosyolojinin, dünyayı "burjuvazi-proletarya" olarak iki farklı sınıfın savaşı olarak ele alan analizine karşı çıkıyor. Çünkü ona göre bir "kapitalist metropol" var, bu metropol "Batı"dır. Bu "merkez", tüm dünyayı sömürmektedir. Metropolün karşısında sömürgeler vardır, bunlar da "çevre"dir.

Galiyev'in bu tezleri, hem "Avrupamerkezciliğe", hem de "Marksizm'e" ve "kapitalizme" aynı anda karşı çıkan "özgün" bir teoridir. Galiyev'in 1919-1923 yılları arasında yazdığı yazılar ülkemizde de basıldı. Yani isteyen merkez-çevre analizinin kurucusunu, yazılarını bulabilir.

Galiyev, bu fikirlerinden dolayı önce tasfiye edildi ve ardından da idam edildi. Çünkü Marksistlerin, böyle özgün teorilere tahammülü yoktu.

Galiyev Moskova'da "Doğu Halkları Üniversitesi" adı verilen KUTV'da kısa bir süre "iktisat" dersleri verdi. Ders verdiği öğrenciler arasında Türkiye'den Şevket Süreyya ve Nâzım Hikmet gibi isimler de vardı. Şevket Süreyya, 10 yıl sonra Türkiye'de "Kadro" dergisini yayınlamaya başladı. Ve "Kadro'da "merkez-çevre" analizini daha da geliştirdi.

"Merkez-çevre" analizinin özünde, "emperyalizm" vardır. Fakat emperyalist ülkeler ile sömürülen ülkeler arasındaki sömürü ilişkisi, sanayiden değil dış ticaret sömürsünden doğar. Metropol ülkeler pahalı sanayi-teknoloji ürünleri üretir ve bunu "çevre" ülkelere pahalya satar. "Çevre" ülkeler ise, ucuz-tarım ürünü üretir ve bunu metropole satar.

Böylece uluslararası işbölümü oluşur. "Merkez" sanayileşir ve teknolojiyi ilerletirken, "çevre" ekonomisi merkeze bağımlılaşır. Sonra "dış borç" tuzağı devreye girer. "Çevre", "merkez"i

uydusuna dönüştür.

Galiyev ve Aydemir'in bu analizi, Büyük Dünya Ekonomik Bunalımı döneminde, Latin Amerika iktisatçılarının da ilgisini çeker. Arjantinli Prebisch ile Brezilyalı Cardoso, daha sonra adı "Bağımlılık Okulu" olacak, iktisat ekolünü oluştururlar. Cardoso, tezini yazdığı Mardin üniversitesi yeni bitirmişti, Prebisch yazdığı ise Mardin daha çocuktuktu!

"Merkez- çevre" analizi, tüm dünyada "Neo-Marksizm" denilen bir ekolü ortaya çıkardı.

Sosyalistler artık dünyaya burjuvazi-proletarya ikiliği ile değil, "merkez-çevre", emperyalizm-sömürgeler, gelişmiş ülkeler-Üçüncü Dünya ikiliği ile bakıyordu. Ünlü Amerikalı sosyalist iktisatçı Paul Baran, 1957'de yayınladığı "Büyümenin Ekonomi Politikası" adlı eserinde aynı "merkez-çevre" analizini ortaya koymuştu.

"Merkez-çevre" analizi üzerinde bu kadar durmamızın çok özel bir anlamı var. Bu analizde, emperyalist sömürü ilişkisi belirleyicidir. Yani bu analizi savunanlar, emperyalizme karşı çıkar. Fakat uluslararası bu tavırla eşanlı olarak ülke içindeki sömürücü güçlere de karşı çıkarlar. Bu sömürücü güçler de, esas olarak Türkçemizdeki ifade ile "aracı-stokçu-tefecisi" dediğimiz, "iç ticaret" sömürücüleridir. Zaten uluslararası sömürü dış ticaret yoluyla oluştuğu için bunun "çevre"ye aktarımı da bu yolla olur. O nedenle "dış ticaret" burjuvazisi esas hedef alınır. Ülke eğer kırsal ise, dış ticaret ürününüz de "buğday" ise, buğday stokçusu, aracı, tefecisi, ihracatçısının oluşturduğu bir çark "sömürü"yü yapar. Siz de buna karşı çıkarsınız.

Türkiye'de Şevket Süreyya'nın "çevre-merkez" analizini yapması boşuna değildi!

Kemalist iktidarın "sanayileşme" hamlesi de bu kırsal sömürü çarkını hedef alıyordu.

İşte Mardin, burada tam da bu sömürücü kırsal, kasabalı güçleri temsil ediyordu. Yani aracının, tefecinin, vurguncunun sözcüsüydü. "Merkez"e yani emperyalist "metropol"e değil, buna karşı sanayileşme hamlesi yapan Kemalist "çevre"ye karşı çıkıyordu.

Yani Mardin'in, Güneydoğulu elit bir kırsal/komprador ailenin üyesi olması, bu ailenin ve sömürücü sınıfın konumunu savunması, bunun için Amerika'da ona yer açılması çok doğaldır. Sonuçta Amerika da Türkiye'de hep bu sömürücü sınıfları desteklemiştir.

Hatırlayın, "Türkiye sanayi yatırımlarını bıraksın, siz tarımla

Amerika'nın Sosyoloji "Şerifi" Bay Mardin'in Ardından*

kalkının" diyenler Amerikalı uzmanlar değil miydi!

Kısacası Şerif Mardin, "çevre"nin değil, "merkez"nin, emperyalizmin, toprak ağalarının, dış ticaret tekellerinin, tefecilerin temsilcisiydi.

Zaten "köylü"lüğe hep üstten bakması, onun "ağa" tavrındandı. Ağa, marabayı aşağılayacaktı elbette. Kemalizm için köylü efendiydi ve Mardin bunu kabullenemezdi. O nedenle hem "köylüye", hem "işçi sınıfına", hem "kentliliğe" karşı çıkan, bir Ortaçağ kalıntısı ve ucubesiydi.

Onu biz 2017'de değil, Ortaçağ'da kaybetmiştik!

Laiklik mücadelesi:Çevre'den Merkez'e, Taban'dan Tavan'a

Türkiye'de bir efsane var:

Türkiye'yi laik elitler yönetiyor, dindar halk baskı altında ve bu kesim "sivil toplum" mücadelesi veriyor.

Sloganlaştırırsak:

Laik diktaya karşı dinci demokrasi!

Ve ülke 1950'den bu yana sağcı, laiklik karşıtı, dinci iktidarlar tarafından yönetilmesine rağmen, bakıyoruz hâlâ aynı teori piyasada.

Hadi ben anladım "laik dikta" onlara göre sürüyor olsun da, kardeşim 70 yıldır "dinci demokrasi" mücadelesi veriyorsunuz da, neden 70 yılda şu diktayı yıkamadınız!

Şaka bir yana; bu teoriler hakikaten şaka gibi!

Osmanlı'dan günümüze, Türkiye'de hiçbir zaman "dinci", "teokratik" ya da "şeriatçı" bir yönetim olmadı. Dolayısıyla "şeriatçı" Osmanlı teorilerine kapılmayalım. Ama bu Osmanlı'dan bugüne "laik" yönetimler altında olduğumuz anlamına da gelmez.

Fakat, ülkemizde neredeyse kesintisiz bir şekilde 500 yıldır "dinsel" yönü ağır basan iktidarlar var. Padişahlarımızdan Sadrazamlara, Cumhurbaşkanlarından Bakanlara "devlet erkânımız" çoğunlukla "dindar"dı.

Kaldı ki bu iktidarın "ilmiye" sınıfı, yani "aydınlarımız" da; hocalarımız, öğretmenlerimiz de çoğunlukla "dindar"dan öte şeriatçıydı. Payitahttan şehir merkezlerine, oradan kasaba ve köylere kadar "dini" bir iktidar vardı.

Ülkenin elitleri de hep şeriatçılar oldu.

Yani "merkez" hep dini kesimin elindeydi.

"Çevre"de ise laikler.

Laiklik mücadelesi, Osmanlı'dan günümüze, en az 200 yıldır süren bir mücadele. Bunu yürütenler de; halk.

Laiklik, bir ideolojik mücadele de olduğundan, her ideolojik mücadele gibi, bunun öncüleri ve sözcüleri de elbette, eğitilmiş kesimler. Ama eğitilmiş olmak elit olmak anlamına gelmez! Sonuçta şeriatçı kesimin öncüleri de eğitilmiş, üstelik onlar çok da varlıklı aileler, ama ne hikmetse onlar hep halk, laiklerse hep elit oluyor!

Türkiye'de laiklik mücadelesinin öncüsünün, başta askeriye olmak üzere, okumuşlar olması, "sınıfsal" bir analiz değildir.

Osmanlı son yüzyılında Avrupa'yla rekabet edebilmek için, onun gibi laik okullar açtı. En fazla açılan ve kurulan okul, askeri okullardı. Onu tıbbiye ve mühendislik okulları izledi. Bu arada sanayi okulları kuruldu. Ardından öğretmen okulları.

Sonuçta, bu okullardan mezun olanlar hem "laik" oldular hem de devlet yönetimine (saltanata değil) girdiler.

Peki bu askerler, subaylar, doktorlar, mühendisler, öğretmenlerin "sınıfsal" kökeni neydi? Bunlar halk çocuklarıydı, ya köyün ya da mahallenin yoksullarıydı. Ama Osmanlı Saltanatı "parasız yatılı" okullar ile, kendi halkını koruyordu.

İşte Osmanlı Padişahlarının bu "halkçı" ve de "laik" uygulamaları ile, Cumhuriyet'i kuracak "halkçı" ve "laik" kesimler yetişebildi.

Dolayısıyla bu ülkenin laikleri, "köy"den ve "mahalle"den çıktı; konaklardan ve saraylardan değil; yoksul halktan çıktı, zengin çocuklarından değil; laiklik "çevre"den "merkez"e, "taban"dan "tavan"a yükselen bir halk mücadelesiydi.

Cumhuriyet döneminde laikliğin en büyük atılımını ise, artık eğitilmiş öncüler değil, sınıf öncüleri üstlendi.

1960'lı yıllarda başlayan işçi sınıfı hareketi, 70'lerde yükselen köylü mücadeleleri; hem şehirleri hem de köyleri hızla laikleştirdi.

İşçi sınıfının artan gücü, kadınların sanayide istihdamı baş başa yürüdü.

Bunun köye yansması ise, köy'den kent'e göç ama kent'ten köy'e de "kültürel" dönüş oldu. Çocuğu kentte öğrenci olan köylü, akrabası kentte fabrikada kadın işçi olarak çalışan köylü, her ikisinin de kültürel ve ideolojik iklimini soludu.

Amerika'nın Sosyoloji "Şerifi" Bay Mardin'in Ardından*

Zaten köyler, dinci hareketlerin güçlü olduğu yerler de değildi.

Peki bu laikleşme ne getirdi?

Bu laikleşme, sivil toplumu güçlendirdi. Artık devlet karşısında sendikalarıyla, meslek örgütleriyle, kadın örgütleriyle, gençlik örgütleriyle "halk" vardı.

Bu sınıfsal mücadele, Türkiye'ye anayasal demokratikleşmeyi de getirdi, toplumsal özgürlüğü de.

Toplum, her kesimi ile özgürleşmeye başladı.

Peki devlet ya da Mardin'in deyimiyle "merkez" ne yaptı?

"Merkez", halkın özgürleşmesinden, laikleşmesinden, demokratikleşmesinden rahatsız oldu.

Çünkü bunlar, "eşitlik" talebini yani aslında "sosyalizm"i ön plana çıkartıyordu.

İşte bu noktada, hem emperyalist merkez hem de yerel merkez aynı anda Sol'a karşı Sağ'ı, laiklere karşı tarikatları devreye soktu.

İlimli İslam, Yeşil Kuşak gibi projeler "merkezi" eylemlerdi ve tarikatlar da burada "taşeron" olarak kullanıldı.

1950 sonrasının Nurcu-Nakşici-Fethullahçı yükselişi, sadece demokratik halk hareketine karşı bir vurucu güç olmadı, bu gruplar ve tarikatlar "merkez"e taşındı ve "çevre"yi baskı altına aldı.

Sonuç: Laikler, demokratlar, özgürlükçüler, solcular, Kemalistler şeytanlaştırıldı, tarikatlarla "şirinleştirildi."

İşçiler, köylüler, öğrenciler, çalışanlar, kadınlar, tarikatların, ağaların, şeyhlerin denetimine sokularak Türkiye'nin emperyalizmden kopma çabası durduruldu.

Bunun adına dünyanın her yerinde, her üniversitesinde, her sosyoloji kürsüsünde tek bir şey denir: Karşıdevrim.

Bu, dinileşme değil gericileşmedir!

Bu, sivilleşme değil, otoriterleşmedir!

Bu, demokratikleşme değil, diktatörleşmedir!

Türkiye, "merkez"den "çevre"ye, "tepeden" "halka" dayatılan bir programla, tarikatlarla teslim edilmiştir.

Tarikatlar sivil toplum mu, iktidarın parçası mı?

Nakşiler ve Nurcular:İngilizci ve Kürtçü bir tarikat

Şerif Mardin'in tezlerini dayandırdığı tarikatların sivilliği meselesi, aslında onun "yalanlarının" en açık şekilde ortaya çıktığı alan.

Kendi tezine dayanak olarak aldığı tarikat Nakşiler. Ama Nakşibendilerin de Halidiye kolu. Yani özgün Nakşibendilik de değil.

Özgün Nakşibendilik bugünkü Özbekistan merkezli bir sufi tarikattir. Fakat Timur'un ülkesinde iktidar savaşına girişmiş ve iktidarı ele geçirmiştir.

Timur devleti, Türk-İslam dünyasında adeta bir "Rönesans" yaratmıştı. Orada hem bilim, hem de sanatlar geliyordu. Aynı zamanda dini yaşayan bir toplumdu. Fakat Nakşiler güçlendikçe Timurlu Rönesansı tersine döndü; bilime ve sanata savaş açıldı ve Orta Asya'nın karanlık çağı başladı. Bunun müsebbibi de Nakşilerdi, ama sivil toplum değil gerici bir iktidar olan Nakşiler.

Nakşilik, Özbekistan'dan Hindistan'a yayıldı. Çünkü Timur'un torunları olan Babürlüler Hindistan'ı ele geçirmiştir.

Babür ve oğulları döneminde Hindistan altın çağını yaşadı. Öyle ki Sünniler, Şiiiler, Hindular ve hatta Hıristiyanlar, özgürce yaşadılar. Adeta "laik" bir iktidar vardı. Fakat Nakşiler orada da harekete geçti, bu "aydınlanma" toplumunu gericileştirdi. İmam Rabbani denilen şeyhleri, Hindistan bölgesinde bölücü, yıkıcı bir rol üstlendi. Orada da Nakşiler hep iktidardaydı, sivil toplum falan değildi.

İşte Mardin'in gözdesi bu Nakşilerdir.

Rabbani'nin halifelerinden Şeyh Halid-i Bağdadi bir Kürt'tür. Aynı zamanda da İngiliz ajanıdır.

Bu şeyhin yaptığı nedir dersiniz... Yeniçeri bahanesiyle Bektaşileri sürmüşler ve onların mallarına, mülklerine el koymuşlardır. II. Mahmut'tan itibaren hep iktidarın ortağı olmuşlardır.

Gerçi II. Mahmut bir ara bunlarla kavgaya tutuşmuştur ama Nakşiler Osmanlı'da hep "merkezi" bir rol oynamıştır. Mesela Tanzimat'ın ünlü sadrazamı Reşit Paşa da bir Nakşi'ydi.

Said-i Nursi de Nakşilerin içinden çıkan biridir. Tıpkı Halit gibi o da Kürt'tür. Zaten özgün adı da Said-i Nursi değil Said-i Kürd'i'dir.

Nakşiler ve Nurcuların şanssızlığı ise Cumhuriyet'in kurulmasıdır.

Amerika'nın Sosyoloji "Şerifi" Bay Mardin'in Ardından*

Cumhuriyet'in kuruluşu ile birlikte devlet merkezinden dışlanmış ve yeraltına çekilmişlerdir. Ama Kemalizm düşmanlıklarının nedeni, Cumhuriyet değildir. Çünkü Cumhuriyet kurulmadan önce de bunlar Kurtuluş Savaşı'na karşı ayaklanmışlardır. Kürt Teali Cemiyeti'nin şefi Seyit Abdülkadir, bir Nakşi şeyhidir.

Bunlar hem Kürtçü, hem padişahçı, hem de İngilizcidir.

Kurtuluş Savaşı'nda kurulan Hilafet Ordusu'nun vb. şeriatçı ayaklanmaların başında hep Nakşiler vardır.

Yani Nakşiler hem Osmanlı padişahlık "merkez"ini, hem İngiliz emperyal "merkez"ini hep savunmuş bir iktidar taşeronudur.

O dönem "çevre"yi temsil eden ise Kemalistlerdir.

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra çıkan Menemen İsyanı yine bir Nakşi isyanıdır.

Şeyh Sait de bir Nakşi'ydi.

Yani Nakşibendilik, 100 yıldır Türklüğe karşı savaştan bir tarikattir. Esasen bu savaş bir "din savaşı" da değildir, daha çok bunları, "bölücü", "etnik" hareketler olarak görmek gerekir.

Üstelik bu Sünni tarikatın, Kürtçülüğü o kadar ön plandadır ki, Kurtuluş Savaşı sırasında bir Alevi aşireti olan Koçgiri'yi ayaklandıran da Nakşilerdir.

Dolayısıyla Nurcu ve Fethullahçı "Alevi açılımları" yeni bir takiye değil, eski bir oyundur.

Alevi düşmanı oldukları halde, Alevileri kullanmak, onlarla "Kürtlük" üzerinden bir ittifak kurmak, 100 yıllık Nakşi politikasıdır.

Çok ünlü bir başka Nakşi aşiret de Barzanilerdir.

Ama Barzanilerin aynı zamanda "Yahudi"liği de hep tartışılmıştır.

İngiliz, Amerikan, Alman, Fransız, Rus, İsrail; hiç fark etmez, Barzaniler Türklere karşı herkesle ittifak yaparlar.

Şerif Mardin'i bırakın

Türk sosyolojisinin öncülerini okuyun

Bakmayın siz Mardin için yapılan övgülere. Hele hele abartılar ve uydurmalar konusunda aman uyanık olun. Çünkü Mardin, uluslararası akademik camiada önemli bir isim değildir, onun eserlerine atıf da yapılmaz.

Çok ilginçtir, Mardin konusunda (tezler hakkında değil) en cesur çıkışı Rasim Ozan yaptı. Onun hiç de uluslararası önemi olan bir sosyolog olmadığını yazdı.

Bense, onun Türkiye içinde de son derece sıradan bir sosyolog olduğunu iddia edeceğim. Eğer mesele spekülasyona yol açmaksa, doğru, Şerif Mardin önde gelen "spekülatif sosyolog"lardandır.

Ama eğer, ciddi anlamda bilimsel değerinden bahsedilecekse, böyle bir değeri yok.

Onu öve öve bitiremeyenlere soruyorum:

Mardin'in sosyoloji literatürüne en ufak özgün bir katkısı var mı?

Hadi özgün bir sosyolojik kavramsal katkıyı geçtim, en ufak bir kayda değer araştırması, buluşu, bulgusu var mıdır?

Bunu da geçtim, tarih çalışmalarında ortaya çıkarttığı ama öncekilerin ortaya koymadığı bir "belge", "bilgi" var mı?

Tüm soruların cevabı "yok" seçeneği.

Aslında Türkiye'de iyi sosyologlar var, dünya çapında yeri olan sosyologlarımız da var.

Kaldı ki sosyolog kimdir, ne iş yapar, bunu bir cevaplamak gerek öncelikle.

Sosyolog, Türkçe karşılığı ile toplumbilimcidir. Yani o toplumun incelemesini yapar. O halde, toplumsal ilişkileri çözmek, çözümlemek, analiz etmektir onun işi.

Peki bunu nasıl yapar?

Öncelikle, toplumsal ekonomik ilişkileri ele alır. Bu nedenle sosyolog, aynı zamanda iktisatçidir. Hatta öncelikle iktisatçidir.

Ama toplumsal ilişkiler sadece iktisadi değildir, kültürel bağlar vardır. Dolayısıyla sosyolog, aynı zamanda bir "kültür"bilimcidir. Buna son dönemlerde "kültürel sosyoloji" gibi bir ad verilse de, sosyoloğun işidir bu.

İncelenen toplum, bir geçmişi, mirası olan toplumdur. Yani tarihsel bir varlıktır. O nedenle sosyolog, aynı zamanda bir tarihçidir.

Şerif Mardin tarihçidir ve kültür sosyoloğudur, ama çok büyük bir maharetle, "iktisat"tan uzak durur. (Bunu başka bir bölümde ele alacağız.) Fakat gerçek bir sosyolog, iktisadi ilişkileri analiz etmeden, kültürel ilişkileri çözümleyemez.

Amerika'nın Sosyoloji "Şerifi" Bay Mardin'in Ardından*

Marksistlerin, iktisadı her şeyin belirleyicisi olarak gören, kültürü, hele hele "din"i ve "milliyet"i bir "üstyapı" kurumuna indirgeyen bakış açısı yanlıştı ve geride kaldı.

Ama şimdi de aynı yanlış tam tersinden yapılıyor. Yani "kültürel" indirgemecilik! Bu defa "iktisadi" ilişkiler yok sayılıyor. Bunu yaptığınızda işiniz çok kolaylaşıyor, çünkü "sömürü"den bahsetmek zorunda kalmıyorsunuz!

Türk sosyoloji geleneği ise, bu tür bir abuk-sabukluğu ancak 80 sonrasında tanıyor.

Mardin'in 80 sonrası popülerleşmesi boşa değil yani.

Gelelim bizim sosyologlarımıza.

Bir defa en başta Şevket Süreyya'yı, Hüsrev Tökin'i, hatta Yakup Kadri'yi burada ele almak gerekir.

Kadrocular, gerçek sosyologlardı ama Yakup Kadri bile, bugün Şerif Mardin'i öne çıkartan meseleye eğilmemiş miydi? Yani köy veya kır sorunu.

Türk aydını, "yabancılaşma"nın farkındaydı. Yakup Kadri'nin "Yaban"ı, Mardin'den 40 yıl önce aynı sorunu ele alıyordu.

Daha sonra 60'larda iki isim, İdris Küçükömer ve Kemal Tahir, aynı meseleye kafa yordular. Türk toplumunun yapısını, tarihsel mirası ile çözümlenmeye çalıştılar. Mardin'in tezlerinin "hammaddesi" İdris Küçükömer'in "Düzenin Yabancılaşması" eserinde vardır.

Bu kitap 1969'da yayınlanmıştı.

Kemal Tahir'in romanlarını da aynı düzlemde ele alabiliriz.

Kaldı ki bu sorunu belki de en detaylı ele alan Hikmet Kıvılcımlı'ydı.

Atilla İlhan'ın çalışmalarında da aynı tez vardır.

Türk aydını, sosyalizmi benimsedikçe, halka ulaşamadığını gördü. Özellikle de köylüye.

Bunu aşmanın yolunu ararken de, tarihi bir sorgulamaya girişti. Bu noktada Kemalist dönemi inceledi ve o dönemde -özellikle de 2. Dünya Savaşı döneminde- ortaya çıkan bürokratisme, elitleşme, halktan kopma gibi eleştiriler getirdi. Ama bu yeni kuşak sosyalistler, Kemalist dönemin hatalarını yapmamalıydı.

Bir anlamda "özeleştir" öne geçti, bence haddinden fazla aydın eleştirildi, halk ise kutsandı. Burada kantarın topuzu kaçtı ve Mardin gibiler de buradan türedi.

Bu hataya düşmeyen isim ise Avcıoğlu oldu. O, "tutucu güçler" dediği, kır merkezli "sömürü çarkı"nı gördü ve acımasızca onları eleştirdi. Avcıoğlu'nun bir kalkınmacı olması, DPT'de görev yapması, onun ülke gerçeğini daha iyi görmesine yol açmıştı.

Aynı vurgu Şevket Süreyya'da da vardı.

Aslında Türk aydını, bir yol ayrımındaydı. Yani, kendini eleştirmek yerine toplumu dönüştürmek için uğraşacak, bunun için de sömürü ilişkilerini kesmeye çalışacaktı. Bunu yaparsa, egemen sağcı güçlerin hedefi haline gelecekti.

Bir kısım aydın bunu yaptı. Bir kısım ise, egemen sağ güçlerin (ve Batının) hoşuna gideceği şekilde, sömürücü sınıfları eleştirmek yerine Kemalist öğretmene ve doktora saldırarak, sözde bir "aydın" eleştirisine odaklandı. İşte Kemalizm karşıtı sağ ve sol güçler buradan türedi.

Meselemiz, neyin eleştirilip neyin eleştirilemeyeceği değil. Kemalizm de eleştirilebilir. Ama herkes nerede durduğunu, kimin yanında saf tuttuğunu açıklamalı. İşçinin mi, köylünün mü, esnafın mı, sanayicinin mi, tüccarın mı...

Yani kimse "kültür"ün ardına saklanmadan, "sınıfsal" duruşu ile ortaya çıkmalı.

Bu açıdan, bir Niyazi Berkes örneği neden tartışılmaz? O da Kanada'da hocalık yapmış, Türk toplumunda dinin yerini Mardin'den çok daha detaylı incelemiş. Dini savunmuş, İslam'ın Batı'nın Hıristiyanlığından farklı konumunu açıklamış. Batıcılığa karşı eleştirel yaklaşmış. Ama o, laikliği, Cumhuriyet'i, işçi sınıfını, sanayiye, kentleşmeyi ve kadınları da savunmuş. İslam'ı ilerici tarikatları ise gerici görmüş.

İşte o nedenle ilgi çekmiyor!

Şu anda hayatta olan çok önemli iki sosyoloğumuz daha var:

Taner Timur ve İlber Ortaylı.

Mesela Taner Timur, Osmanlı-Türk tarihine geliştirdiği özgün yaklaşımlarla, en üretken sosyologlarımızdan. Üstelik hem iktisatçı hem de tarihçi olan bir sosyolog o. Kemalizm dönemine de eleştirel yaklaşıyor. Ama hak ettiği ilgiyi bulamıyor. Çünkü tarikatları savunmuyor, Atatürk'e ve Cumhuriyet'e saldırmıyor!

İlber Ortaylı ise, tarihçi kimliği ile biliniyor ama Türk toplum yapısını analiz ediyor. O ne Batıcı ne Doğucu duruşu ile, İslam'a verdiği büyük önem ile, Osmanlı'yı savunması ile aslında tam da sağcıların hoşuna gidebilecekken neden hep eleştiriliyor sağcılar tarafından? Çünkü Ortaylı da Atatürk'e ve Cumhuriyet'e sahip çıkıyor.

Amerika'nın Sosyoloji "Şerifi" Bay Mardin'in Ardından*

Gelelim Nâzım Hikmet'e!

Sizce şair mi?

Peki örneğin "Memleketimden İnsan Manzaraları", eşsiz bir sosyoloji eseri değil de nedir? Ama sağcılar onu da sevmez, çünkü Nâzım, tarikatları hiç ama hiç sevmez.

Sonuç olarak;

Bu ülkede sosyoloji geleneği güçlüdür ve çok güçlü temsilcileri vardır. Ama biz bu hazinenin kıymetini bilmeyiz.

Peki sol geçinen, Mardin'in "merkez-çevre" analizine hayran olan aydınlarımıza ne demeli?

Bunlar sözde Marksistler değil mi? İktisadın önceliğini de bilirler ama Galiye'ye de Şevket Süreyya'ya da asla değer vermezler. Ama onların "merkez-çevre" analizinin "çakmasını" ortaya koyan Mardin'i severler! Çünkü onlar da "emperyalizm"i, "metropol"ü, "Batı"yı savunurlar, "Avrupamerkezci"dirler, dolayısıyla Kemalizm'e karşı tarikatları ve sağcılarını savunurlar!

Türkiye bugünlere "yetmez ama evet" diye diye gelmedi mi?

Türk toplumunu anlamak için, Şerif Mardin'i bırak Nâzım Hikmet'e bak!

Nâzım'ın şiirinde Türk Sosyolojisi

Ne güzel şehirleri var Anadolu'mun benim

Akdeniz kıyısında.

Küçüktürler,

portakal gibi güneşlidirler

diri balık gibi pırıltılı

ve renklidirler acı zakkum gibi.

"Üç nokta" şehri 45 bin nüfusludur:

Giritliler, Araplar, yerli Türkler.

Evlerin çoğu ahşap

(Rumlardan kalanlar en güzelleri)

yeniler beton, kübik,
ve hepsi akarsularla ışıltılı bahçeler içinde.

Ve iki parkı, iki gazinosu.

bir "Şehir Kulübü" ve bir "Askeri Mahfil",

(şehirde bir piyade alayı var).

Bir sinema, iki hastane

(memleket ve askeri)

Köy Enstitüsü, Lise,

Kız Akşam Sanat Okulu.

Elektrik.

4 çeltik, 3 tane un, 2 susam fabrikası.

Soğuk hava deposu: 2.

Hal: 2-

-sebze ve etle balık.

Ticaret ve Sanayi Odası ve bankalar:

Osmanlı, Ziraat, İş.

Ve Zahir Borsası.

Vilâyette arpa, buğday ve yulaf 100 milyon kilo istihsal edilir,
mısır-10 milyon, pirinç-15, akdarı, fasulya-10,

susam-100 milyon.

Sonra mandalina, portakal, muz,

turunç, limon.

Domates, biber, bilhassa enginar,

karnıbahar ve patlıcan...

Balıklar:

barbunya, çipura, mercan...

...

Şehre bir çeyrek mesafede, sabaha karşı

Yürükler yıktılar develerini.

Develer kısa tüylü ve yüksektiler

ve kara kıl çuvallar buğdayla dolu.

Homurtular oldu

Amerika'nın Sosyoloji "Şerifi" Bay Mardin'in Ardından*

ve uzun boyunlarda bakırçanlar inceli kalınlı seslenip sustular.

Hemen otlamaya başladı eşek.

Yürükler indirdiler çuvaları,

batmış gemileri boşaltır gibiydiler.

Yürükler bir kat daha geniş ve iriydiler

alacakaranlıkta ve çökmüş develerin arasında.

Güneş doğarken at arabalarıyla köylüler geçti Yürüklerin yanından,
onlar da şehre buğday götürüyorlardı

ve belki de susam.

İsteksizce selâmlaştılar. "-Pis, kıllı yürük" diye söylendi köylüler

ve şaklattılar kırbaçlarını.

"-De ha, kaypak Türk"

diye homurdandı kumral sakallı Yürük.

Ve solundaki tastik etti:

"-Köyün Türkü olmaktadıra

dağın Yürüklüğü yektir."

...

Zahire Borsası iki kat, kübik, beton.

Merdivenleri çık: camekan

gir kapısından: salon:

tahtaparmaklıkla bölünmüş ortadan:

en dipte Borsa Komiserliği,

ilerde ayrı ayrı masalar, iskemleleriyle ve parmaklığa yakı
ve tahta sıralar öbür tarafta.

Bitişikte odaları Toprak Mahsulleri Ofisi'nin.

Borsa Komiseri ve memurları mevkilerindeydiler.

Koyunzade Şerif Bey girdi salona: yanında ortanca oğlu ve iki
kâtip,
arkasında simsarı ve yirmiden fazla köylüyle Yürük,

ve mendiller ve kese kâatlarında
hububat numuneleri...

Tahta sıraların başında, ayakta kaldı köylülerle Yürükler,
haşin, esmer elleri kuşaklarının üstünde kavuşmuş
ve kuşkulu başlarını salıverdiler göğüslerine,
bıyıklarının altında dudakları kırırdıyor,
alınlarında keder, cenaze namazına durmuş gibiydiler...

Koyunzade Şerif Bey iltifat etti Borsa Komiserine
ve oturdu ilerdeki ayrı ayrı masalardan birine
en sağdakine, kendine ait olana oğluyla beraber...

Numuneler konuldu masanın üzerine,
ve tescil edildi hububat Şerif Bey adına.

Kır saçlıydı Koyunzade Şerif Bey
Elli, elli beşinde vardı,

Geniş omuzlarının üstünde güzel erkek kafasıyla insanın yüzüne
emrederek bakardı.

Koyunzadeler asildiler kökten çok eskiden şehre inmiş Yürük
beylerindendiler.

Altmış bin dönümdü toprakları ve onlarını çeltik
fabrikalarından biri.

Üç oğlu üç kızı var Şerif Beyin.

Kızlar çirkindiler birbirinden oğlanlar birbirinden güzel.
Malların mülkiyeti babanıdır.

Şerif Bey ölürse büyük oğlu geçecek yerine
ve mülkiyet devam edecek bölüşülmeden.

Damatların biri ziraat mühendisi, biri hâkim.

Büyük kız evli değil.

Ölen annenin yerine geçti.

Uzun boylu, kemikli, esmer.

İpince dudakları bir kerre bile gülmemiştir.

Hizmetçileri odunla döver (babasının ırgatları dövdüğü gibi).

Ve geceleri kapanıp odasına Alfret dö Müse'yi okur
ağlayarak.

Şerif Bey bile kendinden yaşlıymış gibi kızını sayar.

Bütün aile gayet şık giyinirler:

Amerika'nın Sosyoloji "Şerifi" Bay Mardin'in Ardından*

İngiliz modası takibedilir konakta fakat politikada ırkçı ve Alamancıdırlar.

Alamanya'yla iş yapıyorlar Meşrutiyet'ten beri.

Hüseyin Yavuz girdi Borsa salonuna:

köylüleri, Yörükleri, numuneleri ve simsiyahla beraber.

Köylüler köylülerin, Yürükler Yürüklerin yanında kaldı.

Selâm verdi komişere Hüseyin Yavuz ve Şerif Beye: "- Merhaba beyzadem" dedi ve oturdu ayrı ayrı masalardan üçüncüsüne kendine ait olana. Tescil muamelesi yapıldı.

Erzurumlu ulemadan Ayetullah Efendi bembeyaz sarığı, heybesi ve simsiyah sakalıyla ihtiyarı gurbet edip memleketinden gelir bu Akdeniz şehrine 1315'de (1899). Ve kurtarır keskin nefesiyle ervahı habisenin tasallutundan yerli, dul bir kadını.

Evlenirler

kadının portakal bahçeleri ve 20 bin dönüm toprağıyla beraber.

İşte bu evlenmenin verimidir Hüseyin Yavuz.

Babasıyla anası rahmeti rahmana kavuştu çoktan fakat toprakla portakal bahçeleri çoğalıp canlandılar yıldan yıla.

Çok zayıf ve çok uzun Hüseyin Yavuz, kambur biraz, gözleri patlak kulakları büyük saçı seyrek.

İstanbul'da Kolej'de okur bir kızı var:

güzel mi güzel, bebek mi bebek.

Her yıl kendi eliyle mektebe götürür kızını ve tatillerde kendisi gidip getirir.

Düşünür bazan:

kızı ölürse kendi de intihar eder, yaşamaz.

Ve bu ihtimal aklına gelir gelmez kapanıp odasına günlerce, gecelerce içer, ayyaşır zaten.

Karısı 45 yaşlarında, kısa boylu, tıknaz, başörtülü ve mantolu ve banka müdürü Fevzi Beyin metresidir.

Avrupa'ya talebe yollar Hüseyin Yavuz kendi cebinden, fakat

saklar bunu, sorulsa inkâr eder:

"iyilik de, kötülük de gizli yapılmalı"

Politikaya meraklıdır.

Ve seferberlikte İngiliz'e esir düştüğünden Alaman dostudur.

Ve Amerika'yı sever:

"-Bir düşün, milyarder olmak ne demek, mil-yar-der.

Petrol kıralı, demir kıralı, kömür kıralı hepsi Amerikalı.

Herifler bir tutsa bizi ihya oluruz.

Harpten önce Amerika'ya susam ihrac ederdi Yavuz...

Mustafa Şen geldi, yerleşti ikinci masaya.

Arasına Koyunzade Şerif Beyle Hüseyin Yavuz'un.

Mustafa Şen kırmızı saçlı minimini bir adamdı yalnız burnu inanılmayacak kadar uzun.

Çilli, beyaz elleri durmadan kımlıdaniyor ve boyuna kırpiyor renksiz kirpiklerini.

Yıllarca memurluk etmiş ve biriktirmiş ilk sermayesini rüşvet alıp vermeye vasıtalık ederek.

Babası Suriyelidir, anası Burdurlu ve kendisinin piç olduğu söylenir.

İstanbul'da büyük bir yazıhanesi var Mustafa Şen'in ortaktır Rum ve Ermeni ihracatçılarla (Yahudilerden ayrıldı Alamanya'yla 41 - Haziran anlaşmasından sonra).

Gayet güzel saz çalar Mustafa Şen süzme bal gibi tatlı ve yapışkandır sesi, ve kumarbazdır.

Mustafa Şen akıl hocasıdır "ağaların", Koyunzade Şerif Beyin bile.

"Ofis inhisarı" kuruldu kurulu Mustafa kaçak buğday satıyor Rodos'a, İtalyanlara ve çimentoyla kalay getiriyor ordan.

Vali biliyor meseleyi fakat göz yumuyor şehre kalay ve çimento girsin diye...

Ali Çâviş geldi salona

Amerika'nın Sosyoloji "Şerifi" Bay Mardin'in Ardından*

ve masasına oturmadan önce konuştu Mustafa Şen'le:

"-Şu, ofisçinin işini düşündün mü. Mustafa Bey?"

"-Düşündüm ağa."

"-Ne düşündün?"

"-Düşündüğüm şu:

sen ofisçiyi alıp D..'ye götüreceksin, bir hafta kalacaksınız orda, alıp getireceksin, ötesini bana bırak.

Anladın mı?"

"-Anladım."

Güldü Ali Çâviş:

bembeyaz dişlerle bölündü yağlı, pörsük bir karanlık:

zebelle gibi zencydi Ali Çâviş Tırablusgarp'dan gelmeydi.

Altmış beş yaşlarında var.

Okuması, yazması yok.

Korsanlık, kaçakçılık ve eşkiyalık etmiş seferberliğin sonuna kadar.

Ve Cumhuriyet'te açmış ilk yazıhanesinin kapılarını.

Şimdi Maliyeye vergi ödendiği sıralarda kâtipleri heybeyle taşırlar emlak ve arazisinin tapularını Beyaz kadınlara dehşetli meraklıdır bilhassa şişmanlarına ve kumrallarına, mavi gözlüleri sevmez, uğursuz sayar bütün mavi gözlü insanları zaten.

Sakızlı bir Rum kızydı birinci karısı, kolları, elleri tombul tombul, parmak çukurlarına fındık koy, durur.

Balkan Harbi sırasında kayboldu, kaçtı, dediler, öldürülmüş olması da ihtimal içinde belki kocası, belki yerli Rumlar tarafından.

İkinci karısını Elmalı köylüklerinden kaçırdı Ali Çâviş.

Şeftali gibi bir Türk kıızı.

Bir oğlan doğurdu:

kâat gibi beyaz, ve öldü kadıncağız.

Alamanya'da hukuk tahsil etti oğlan, şimdi ticaret yapıyor

babasına ortak, fakat yalnız ticarete değil, yatağında da üvey anasının, (halbuki yeni evlidir kendisi valilerden birinin kızıyla).

Kerhaneden alınmıştır Ali Çâviş'in üçüncü karısı, geniş, beyaz kalçaları taş gibi ve simsiyah kirpiklerinin gölgesi baygın elâ gözlerinde ve som altın bilezikler:

yumuk bileklerinden dirseklerine kadar.

Bir gün Ali Çâviş'e oğlunun işini ima ettiler.

Hiç de Othello gibi kıskanç değildi Çâviş, kalın mor dudaklarını yaladı sipsivri pembe zenci diliyle:

"-Malûm," dedi, "malûm, ortağımdır oğlum, ihtiyar babasına her işte yardıma mecbur ve hem de yabancıya muhtac etmez analığını ve hem de masraf iner yarı yarıya, genç karının masrafı çok olur."

Başı açıktı Ali Çâviş'in, şapka giymez, ve şalvarı yamalıydı. Giritli Cemil Bey girdi Borsa salonuna.

Uzun kıvrıkcık saçlı, sivri sakallıydı Cemil Bey, çenesindeki yara yerini saklıyordu sakalı. Gözleri kuş gözüne benziyordu:

yuvarlak ve hemen hemen akları yok gibi.

Cemil Bey tatlı Girit şivesiyle korkunç dedikodular yapar katardı ortalığı birbirine. Validen tahsildarına Koyunzadelerden mahalle bakkalına kadar bütün bildikleri hakkında mahrem dosyalar tutardı: aylık vukuatlarını kaydeden muntazam dosyalar.

Cemil Beyin un ve çeltik fabrikası vardı ve idare meclisi reisiydi Giritliler Şirketi'nin.

Zahire Borsası'nın salonu doldu ağız ağıza:

parmaklığın bu yanında, masalarında "ağalar", vilâyetin beş büyük efendisi, kâtipleri ve simsarları, ve masadan masaya birbiriyle şakalaşır ve kaşlarının altında düşmandılar birbirine.

Parmaklığın ötesinde Yürüklerle köylüler, hâlâ ayaktaydı çoğu... Mırıl mırıl bir şeyler konuşuluyor fakat o kadar çok insan mırıldıyor ki uğulduyor salon. Koyunzade Şerif Bey bağırdı o tarafa:

"-De ha, susun be, kafamızı şişirdiniz."

Amerika'nın Sosyoloji "Şerifi" Bay Mardin'in Ardından*

Sustular

ve salonda ses kalmadı Ali Çâviş'in çocuk, zenci kahkahası ve komiserliğin daktilo tıkırtısından başka.

Her şey hazır.

Toprak Mahsulleri Ofisi şefinin gelmesi bekleniyor.

Bitişikte Toprak Ofis'de, Ofis şefi Kemal Bey köylü Ahmet'le konuşuyordu.

Kurumuş ceviz içi gibiydi köylünün yüzü ve kederle boyuna gülüyor gibiydi.

Delikanlıydı Kemal ve ilk memuriyetiydi bu.

Kararnamesi mucibince Koordinasyon Heyeti'nin hububatın yüzde otuzundan yüzde yetmişbeşine kadar (istihsalin miktarına göre: % 30-50-75.)

Toprak Mahsulleri Ofisi'ne satılıyordu.

Geri kalan miktar istenilirse satılmayabilir, ama satılırsa yine Toprak Ofis'e.

Köylüler ve Yürükler yüzdelerini Ofis'e sattıktan sonra geri kalanı "ağalarına" götürüyorlardı, ve "ağalar" Borsa kanalıyla devrediyordu bunu Ofis'e ve bu, çileden çıkarıyordu Kemal Beyi.

İşte yine bu işi konuşuyordu köylüyle Kemal:

"Yüzde otuzunu Ofis'e verdin, mecburî."

"Verdik beyim, mecburî."

"- Kaldı yüzde yetmiş."

"-Kaldı."

"-Onu Ofis'e getirip satmazsın."

"- Satmam."

"-Kime götüreceksin?"

"-Koyunzadelere."

"-Ama Koyunzade de onu getirip bize satacak başka yere satamaz, mecburî."

"-Sana satacak,beyim, mecburî."

"-Bana değil, Ofis'e."

"-Ofis'e."

"Öyleyse niye Koyunzade'ye götüreceksin, herife yüzde iki komisyon da vereceksin sırtından, simsara da yüzde bir, ölçek hesabını da kat, kantar dalaveresi de ayrı."

Köylü güldü; sonra çekinerek sonra cesaretle konuştu:

"İş kantarda ya, noksan çekiyor sizin kantar."

Kemal Bey baktı köylünün yüzüne:

"Demek noksanlık onlarınkinde değil bizimkinde.

Yüzde otuz alırken mi eksik yazıyoruz?"

"- Yok, o zaman fazla.

Hükümeteşiniz, beyim, hükümet zarara sokar mı kendi kendini?"

Kemal güldü:

"Demek bizim kantar..."

Boynunu büktü köylü ve kurnazca fısıldadı:

"-Bozuk."

"-Kim demiş?"

"-Herkesin dediği kıllı Yürüklerin bile."

"-Sen kantardan, yazıdan anlar mısınız?"

"-Anlamam."

"-Yürükler anlar mı?"

"-Ne gezer, Allahın çobanı herifler."

"- Öyleyse kantardan, yazıdan anlayan kim?"

"- Ağalar:

Mustafa Bey, Ali Çâviş, Koyunzade Şerif Bey, ağalar teknil.

Onlar kantardan da, yazıdan da anlar..."

Kıpkırmızı oldu Kemal:

"Demek bu propaganda onların başı altından çıkıyor.

Eşşoğlu eşekler.

Amerika'nın Sosyoloji "Şerifi" Bay Mardin'in Ardından*

Umum Müdürlüğe yazacağım."

Köylü ürktü, şaşkın, baktı yüzüne Kemal'in

İlk defa duyuyordu bir hükümet adamının ağalara sövdüğünü.

Kemal sordu:

"- Koyunzade'ye borcun var mı senin?"

Köylü tereddüt etti cevap vermeden önce.

"-Söylesene var mı?"

"-Var, iki yüz banknot kadar."

"- Ziraat Bankası'ndan niye almadın?"

"-Bankadan ağa alır, dağıtır bize."

"-Faiz ne vereceksin?"

"-Yüz banknota on banknot, demek, iki yüze yirmi.

Ağanın çeltik tarlasında da çalıştık biraz."

"-Para aldın mı?"

"-Buncacık işe para mı alınır?"

O da, hükümete işimiz düşerse parasız görürer."

"-Niye deyyuslara başvuruyorsun?"

Kendi işini kendin görsen ya hükümette.."

Şaşkınlığı gitgide artıyordu köylünün:

"-Deli mi, yoksa hepten cahil mi bu tüysüz oğlan?" diye düşünüyordu bir yandan, bir yandan da tuhaf bir üzüntü düşüyordu içine:

"-Bunu burda komazlar, atarlar," diye düşünüyordu,

"Vali tutsa bile ağalar tel çekip atırır."

"-İşimiz ufak olursa kendimiz görürüz, lâkin iş büyüdü mü ağaların eline yapışırız."

"- İyi halledersiniz."

Kemal Bey öfkeyle kalktı masadan:

"-Demek yüzde yetmiş Ofis'e satmıyorsun?"

Köylü ses çıkarmadı.

"-Yoksa Koyunzade'ye götürdün mü?"

"-Götürdüm."

"-Öyleyse gel bak şimdi onları nasıl satacak bana, mecburî..."

"-Mecburî..."

"Senin yüzde iki de herifin cebine girecek ama."

"-Girecek."

Kemal güldü:

"-Bu da mı mecburî?"

Köylü güldü:

"-Mecburî..."

Huntington'dan Şerif Mardin'e

Amerikan "kültür savaşları" tezi

Sosyoloji, kimilerinin sandığı gibi mutlak bir "bilim" değil. Yani bir sosyolog bazı tespitler yaptı diye, ona saygı duymak zorunda değil kimse. Çünkü "sosyoloji", "siyaset"le çok içli dışlı bir alan.

Şimdi kimileri, hem "ölünün arkasından konuşulmaz" düsturuyla, hem de "bilime saygı, bilim adamına saygı" felsefesiyle ve tabii hepsinden öte "medya korkusuyla" Şerif Mardin'i eleştiremiyor.

Oysa Türkiye'de solcusuyla sağcısıyla, laikiyle dincisiyle herkes Huntington'ı eleştiriyor.

Oysa Huntington da bir sosyolog.

O da tıpkı Mardin gibi, "kültür"ü ön plana çıkartan, ekonomiyi geri plana alan "kültür sosyolojisi" ekolünden. Hem de babası. Yani bizim Mardin, Huntington'ın çömezi.

Peki Huntington ne yaptı?

Huntington, dünyanın belli medeniyet bölgelerine ayrıldığını ve bu medeniyetler arasındaki savaşın da, asıl öge olduğu tezini ortaya attı. Dikkat ederseniz, emperyalizm yoktu, metropol ülkelerle sömürge ülkeler yoktu, yani "merkez ve çevre" iktisattan soyutlanmış, kültüre havale edilmişti.

Kültürde ise Batı-Doğu ya da Hıristiyan-İslam gibi ikilikle yerine,

Amerika'nın Sosyoloji "Şerifi" Bay Mardin'in Ardından*

çoklu bir "kültürel dünya" tasarlanmıştı. Batı, İslam, Çin, Japon vb. kültürel bölgeler vardı. Ve bu bölgeler arasında "medeniyetler çatışması" vardı. El çabukluğu ile, "ezilen dünya", ya da "çevre";

İslam, Çin, Hindu vb. kültürel bölgelere "bölünmüş", birbirinin düşmanı haline sokulmuştu.

Bugün dünyada akli başında çoğu insan Huntington'a karşı çıkıyor ve onun bu tezinin emperyalizmin "böl-yönet" tezine uygun bir "siyasal tez" olduğunu görüyor. Yani onu sosyolog, deha değil, politikacı ve hatta "taşeron" olarak değerlendiriyor.

Ama Türkiye'de ise Huntington'la aynı şeyi yapan, aynı yöntemi izleyen Mardin'e sosyolog muamelesi yapılmak isteniyor.

Kimse kusura bakmasın, Mardin'in yeri bizim için Huntington'un yanındır!

Weber'den Mardin'e

Ölümünden sonra kimileri Mardin'i Weber'e benzetti. Belli ki, ne Weber'i ne de Mardin'i okumuşlardı.

Weber'in Kapitalizmin gelişiminde Protestan ahlâkını konu alan eseri ile, Mardin'in "Said-i Nursi" incelemesini, belli ki "benzer" nitelikte görmüşlerdi. Sanki ikisi de bir mezhebi ya da tarikatı inceliyordu ve sanki ikisi de "kapitalizm" in ya da "sivil toplum" un gelişimini analiz ediyordu.

Ama iki düşünür arasında hiçbir alaka yok!

Ama bu "alakasızlık" en başta incelenen konuyla değil inceleyenlerin "mesleği" ile ilgili:

Weber bir sosyologdu, Mardin ise değil!

Weber, her sosyolog gibi, toplumu inceledi. O toplumu incelerken ekonomik yaşama baktı. Bu yaşamdan ekonomik ilişkileri gözlemledi. Bu ilişkiler içinde "işbölümü", "uzmanlaşma", "disiplin" gibi süreçlere odaklandı. Kapitalist iş ağının oluşumunu "sınıf" perspektifinin dışında, "işbölümü" perspektifiyle inceledi.

Peki ya Mardin? Mardin'in ekonomiden, iş'ten, sınıflar'dan özellikle uzak durduğunu biliyoruz. Yani bir sosyologun yapması gereken ilk işi bile yapmadı.

Weber'in sosyologluğu ile Mardin'in "spekülatörlüğü" arasındaki farkı şöyle gösterelim.

Mardin'e göre, tarikatlarda bir "iman" bir de "ağ" var. "Ağ" dan kastı, aslında "ekonomik" bağlar. Fakat bu bağlar, ekonomik

normlara uymuyor, çünkü "sömürü" tarikat eliyle, adeta bir "haraç" şeklinde alınıyor. Fakat tarikat merkezli bu özünde "iktisadi de olmayan" ilişki biçimini incelemek, bunun "ortaçağ" kalıntısı bir "mafyatik haraç" sistemi olduğunu ortaya koymak yerine, "ağ" deyip geçiyor. Bir de çocuk kandırır gibi "Cuma'larda toplanan paraları görseniz şaşırırsınız" diyor. Sanki tarikatlara para, cumalarda halktan geliyormuş gibi.

İslami kesim aydınları bile, İslamcı camianın içine düştüğü bu rant, inşaat, rüşvet, zenginlik batağını eleştirirken, Mardin bunları görmezden geliyor.

Bizim tarikatlarımızda Protestan ahlakı var mı yok mu tartışılır ama Mardin'de sosyolog ve bilim adamı ahlakı yoktu!

*TÜRK SOLU gazetesinde yayımlanan bu makale, yayımcının izniyle mgkmedya.com'da kullanılmıştır.